

VI. DIN PATRIMONIUL MUZEULUI MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

ICOANE ȘI OBIECTE DE CULT DIN COLECȚIILE MUZEULUI MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

Lucreția Elena CRĂCIUN

Icoana, obiect de cult și opera de artă, este specifică religiei creștine și mai precis, religiei Ortodoxe.

De altfel, numai în Biserica Ortodoxă se poate vorbi de un cult al icoanelor. Dacă iudaismul a fost considerat o religie a cuvântului (prin care Dumnezeu a vorbit popoului ales, l-a educat și l-a pregătit pentru venirea lui Mesia), iar elenismul o religie a imaginii (religie în care, neexistând o revelație supranaturală, cultura cu elementele ei vizuale a prevalat asupra religiei), creștinismul este totodată religie a cuvântului întrupat și al imaginii; este în același timp, cult și cultură.

Icoana este un chip, o reprezentare, dar nu orice chip și orice reprezentare, ci un chip reprodus după criterii precise, impuse nu numai de regulile artei și ale culturii ci, mai ales de doctrina Bisericii.

De altfel, păstrându-și acest sens, în textele de limbă veche românească se folosește cuvântul «chip» și «a închipui» pentru a denumi icoana și acțiunea artistului de a o realiza.

Spre deosebire de pictura murală condiționată de formele arhitectonice ale monumentului pe care-l împodobește, icoana este o operă de artă care trăiește independent de lumina și de mediul în care a fost făcută. De aceea trebuie să aibă lumina ei proprie, pe care i-o dă fondul de aur.

Intocmai ca pictura de șevalet, ea este destinată să fie admirată de aproape, la înălțimea normală a ochiului. De aceea pictorului i se cere o desăvârșită măiestrie în realizarea detaliilor. El folosește materiale prețioase, tonurile calde fiind vibrante pe fonduri de aur, care dau icoanelor strălucirea smalțurilor sau a mozaicurilor.

Sub raportul conținutului, icoana în prima ei etapă s-a deosebit de pictura murală care era ilustrativă și narativă. Având mai ales caracter dogmatic, icoanele reprezentau portretul lui Iisus Hristos, al Mariei și al celorlalți sfinți, cu tendința desprinderii de text, idealizând treptat imaginea istorică.

Icoana face apel la artă, care permite trecerea de la vizibil la invizibil.

Originea icoanelor trebuie căutată în pictura caracteristică primelor veacuri ale creștinismului, mai ales în Egipt.

Din vechea concepție a artei helenistice s-a născut tradiția atât de vie a portretului realist în arta egipteană și coptă, atât de înfloritoare în veacurile I-IV, cunoscută astăzi mai ales prin frumoasele portrete de la Faiuma și Antinoe.

În vechiul Egipt, ca și în Egiptul copt, devenit creștin sub stăpânirea bizantină, arta portretului, mai mult decât o operă de artă, juca un rol deosebit de important.

Aceste portrete sunt la baza icoanelor zise «bizantine», care au dăinuit până în pragul secolului al XIX-lea în toată Europa Orientală și în Orientul creștin.

Icoanele păstrate din secolul al VI-lea în Mănăstirea Sf. Ecaterina, faimosul centru cultural și artistic al Orientului Apropiat, întemeiat de Justinian la Muntele Sinai, ne-au dat lumini noi asupra începuturilor acestui domeniu al culturii bizantine și orientale.

Icoana bizantină mai târzie, întocmai ca și aceea realizată în lumea românească și balcanică, este un portret idealizat. De altfel, chiar termenul grecesc εἰκὼν «ikon» înseamnă chip, adică portret.

Icoana a apărut din necesitatea de a se transmite meselor de credincioși mesaje codificate prin imagini, cheia acestor mesaje având-o numai acela care cunoaște sensul fiecăru element component al întregii imagini. Sensul acestor coduri este cuprins în iconografie, modul de transpunere în imagini este riguros stipulat în erminii și manuale de reprezentare ratificate de cler. Astfel, de-a lungul timpului s-a stabilit teologia icoanei în forma ei clasică.

La al VII-lea sinod ecumenic ce a avut loc în anul 787 e.n. la Niceea, s-a fixat felul în care trebuie să fie reprezentați în iconografie Iisus Hristos, Maica Domnului, îngerii și sfinții. Marea schismă din anul 1054 și divizarea catolicismului în secolele următoare a avut ca efect apariția unor obiecte de practică religioasă diferită de cele utilizate de ortodoxie, precum statuile specifice cultului catolic.

Răspândite pe o largă zonă de moștenire a culturii și artei bizantine, icoanele ca reflectare și produs al Creștinismului, au avut un dublu rol ca obiecte de cult și opere de artă. Împreună cu pictura murală și broderiile, icoanele constituie unul dintre cele mai prețioase tezaururi ale moștenirii culturale, aparținând evului mediu românesc. Obiect de artă ce trăiește independent de lumină, indiferent de mediul în care a fost făcută, icoana constituie în același timp un document care prin conținutul de idei și execuție tehnică lămurește școlile și mediile de artă, personalitățile artistice și curentele culturale care ajungeau în mediu românesc.

Într-o fază mai târzie, în arta bizantină ca și în arta popoarelor care au continuat tradiția artistică a Constantinopolului, spiritul narativ își face loc tot mai mult și în icoane. Acestea reprezintă întregul ciclu al Ptimilor, marile sărbători (praznicele), viața unor sfinți sau chiar întregul sinaxar, ilustrând direct texte cu caracter istoric.

Sub acest aspect icoanele rusești au în cel mai înalt grad caracter narativ; în același spirit se dezvoltă, mai ales în secolul al XVII-lea și al XVIII-lea, pictura de icoane populară, în Țările Române, în lumea balcanică și a Orientului Apropiat. Mai rar apar în icoane teme liturgice.

Sub raportul tehnicii majoritatea icoanelor sunt lucrate în tempera pe lemn sau pe sticlă (acestea din urmă au fost lucrate – în România – numai în Transilvania). Au fost de asemenea icoane lucrate în encaustică, mozaic ca și icoane săpate în os, fildeș, steatită sau lemn, icoane ciocănite, gravate în metal și icoane brodate.

Din punct de vedere cromatic, culorile, ca niște adevărate fiice ale luminii, insuflă formei suflet și deplinătate.

Roșul – este simbol al dragostei și al Duhului Sfânt; albul – simbol al Tatălui, al credinței și al curățeniei, al luminii, culoarea Revelației, Harului și Teofaniei. Ocrul – roșu, subliniază refuzul oricărei realism deschizând calea în vederea spiritualității. Acestea sun culori mistice.

Aurul – simbolizează dumnezeirea care, ca un metal topit curge prin trupurile transfigurate.

Arta icoanei cere o viziune spirituală hrănită din seva Bisericii, viziune care se intrupeză în forme fidele tradiției.

Indiferent de suportul pe care a fost realizată o icoană, ea se înscrie într-o anumită temă religioasă ce ilustrează scene sau personaje din Biblie. Astfel, cunoaștem trei mari grupe tematice: icoanele din ciclul cristologic, icoanele Maicii Domnului și cele ale sfinților martiri sau protectori.

Element central al religiei creștine, Iisus Hristos apare într-o varietate de ipostaze. În icoane se ilustrează *viața* lui precum Nașterea, Închinarea magilor, Tăierea împrejur, Întâmpinarea Domnului, Fuga în Egipt, Botezul; *arătările* sale la Înviere, Înălțare, în timpul Schimbării la față sau a Pogorării Sf. Duh asupra apostolilor în Cincizecime și în final la cea de a doua venire a sa pe pământ la Judecata de apoi, *pilele* prin care Iisus Hristos arată ucenicilor calea dreaptă prin istorisiri despre fiul risipitor, sărmanul Lazăr, vița de vie, etc.; *miracolele* săvârșite prin vindecarea orbului, învierea lui Lazăr și a fiicei lui Iair, mersul pe apă, etc. reprezentarea *Patimilor* compun un ciclu aparte de icoane. Ele încep cu intrarea în Ierusalim în Duminica Floriilor continuând cu Cina cea de Taină, cu rugăciunea din grădina Ghetsimani, moment când se înfățișează elocvent natura umană a lui Iisus. Ruga sa către Dumnezeu – Tatăl, de a-l îndepărta de suferințele ce știa că vor veni, îl apropie de oameni, de slăbiciunile omenești. Ciclul Pascal continuă cu momentul trădării lui Iuda în urma căreia este arestat, judecat, condamnat și răstignit pe Muntele Golgota. După moarte Iisus apare în scene precum Coborârea de pe Cruce, Punerea în mormânt, Plângerea sau Coborârea în iad.

La începuturile creștinismului, marile figuri ale noii religii erau reprezentate prin simboluri. Cele mai cunoscute simboluri care l-au reprezentat pe Iisus Hristos sunt ANCORA, PEȘTELE și chiar o formă umană cea a BUNULUI PĂSTOR.

Cele mai răspândite teme în care este reprezentat Iisus Hristos sunt cele în care acesta apare ca Mare învățător, Mare împărat, Pantocrator, Mare arhieru și ca parte a Sfintei Treimi.

Întreaga iconografie a Bisericii Ortodoxe îl descrie pe Mântuitorul Iisus ca având o frumusețe desăvârșită care depășește frumusețea tuturor ființelor. Se înțelege că este o frumusețe spirituală și nu fizică, așa cum a înțeles tradiția.

Se cunosc trei reprezentări iconografice ale lui Iisus: Mandylion, Emanuel și cele din icoanele Pantocratorului, Deisis, Mare învățător sau Mare preot, ce au aceeași fizionomie.

Icoana numită MANDYLION reprezintă „portretul adevărat” al lui Iisus Hristos, nefăcut de mână. Tradiția ne arată că un portret al Mântuitorului s-a imprimat pe năframa cu care Veronica i-a șters fața acestuia pe drumul calvarului. O altă legendă ne spune că însuși Iisus și-a șters fața cu o năframă pe care a trimis-o regelui Abgar. În iconografie această temă apare în mai multe variante. În una dintre aceste variante apare Veronica, în picioare, în față ținând năframa cu chipul lui Hristos. Cea de-a doua variantă este aceea în care năframa apare fluturând liberă ținută de mâini fără trup sau de mâini invizibile pe un fundal întunecat.

Reprezentarea lui Iisus în chip de EMANUEL este foarte frecventă în pictura de tradiție bizantină. Emanuel este numele dat de Dumnezeu pruncului ce avea să se nască din Fecioara Maria și transmis oamenilor prin intermediul prorocului Isaia. Traducerea acestui nume „Cu noi este Dumnezeu” sugerează natura dumnezeiască și umană a celui ce-l poartă. În această ipostază Iisus este prunc, dar cu aspect de adult, stă pe tron, cu dreapta binecuvântează iar în stânga ține sulul scripturii. Această reprezentare a lui Iisus mai apare și în icoanele Maicii Domnului cu pruncul.

În întreita sa demnitate de ÎNVĂȚĂTOR, ÎMPĂRAT ȘI ARHIERU Iisus Hristos este prezentat la vârsta maturității. În funcție de rangul atribuit în icoană sunt schim-

bate veșmintele, însemnele și înscrisurile. În toate aceste icoane, fie că este prezentat bust sau așezat pe tron, Iisus binecuvântează cu dreapta, în mâna stângă ține Evanghelia deschisă sau globul terestru.

Tentația artiștilor de a transpune realitatea, de a-și pune amprenta personală asupra lucrurilor a dus la ignorarea normelor și tiparelor prestabilite și implicit la deteriorarea purității ideologice a imaginilor biblice. Astfel, întâlnim icoane ale Mântuitorului în care acesta ne binecuvântează sau în care ținuta vestimentară nu corespunde erminiei. Astfel, în icoana cu Isus Învățător albastrul canonic al mantiei purtată peste chiton este înlocuit cu galben auriu.

În icoanele în care Iisus Hristos este prezentat ca PANTOCRATOR – Stăpânul universului, mare preot sau arhiereu el este îmbrăcat în odajdii (veșminte de ceremonie), mantie bogat ornamentată, epitrahil (patrafir), omofor și bedernită. Capul este înconjurat de o aureolă cruciformă având înscrisă pe brațele crucii deviza „Eu sunt cel ce este”. Iisus Hristos poartă coroana împărătească.

Deisis este icoana în care Iisus Hristos este înconjurat de personaje care mijlocesc pentru credincioși. Aceasta este icoana „nunții mielului” în care Iisus este însoțit de logodnica sa Biserica, reprezentată prin Fecioara Maria și de prietenul Mirelui – Înaintemergătorul, Sf. Ioan Botezătorul. Rareori cei doi cedează locurile lor altor sfinți ocrotitori. Atunci când pe lângă cei doi apar și apostolii împreună cu arhanghelii Mihail și Gavril icoana poartă numele de Marea Deisis spre deosebire de Mica Deisis, prezentată mai sus.

Patrimoniul Muzeului Municipiului București este alcătuit dintr-o mare varietate de obiecte aparținând diferitelor genuri de creație; obiecte de interes istoric, obiecte de artă, etnografice, etc.

Obiectele folosite la practicarea diferitelor ritualuri religioase creștine sunt grupate într-o colecție aparte. Ele sunt percepute ca obiecte de cult, în același timp, valoarea lor artistică înscriindu-le în rândul obiectelor de artă. Marea varietate a obiectelor din aceste colecții ne impun o clasificare în tipuri categoriale, acestea putând fi împărțite la rândul lor, în grupe și subgrupe.

Principalele tipuri categoriale întâlnite în colecțiile muzeului sunt: icoane, statuette, obiecte liturgice și obiecte religioase de uz personal.

Alături de reprezentările lui Iisus Hristos din iconografia ortodoxă, în colecțiile muzeului întâlnim și statuete realizate din diferite materiale specifice ritului catolic.

Scenele iconografice cu reprezentări din viața lui Iisus Hristos sunt numeroase. Unul dintre cele mai importante momente ale ciclului cristologic este cel al Botezului. Botezul reprezintă una dintre cele șapte taine creștine, prin care, prin cufundarea în apă sfințită se iartă celui botezat păcatul strămoșesc. Iisus Hristos la apropierea de apele Iordanului este recunoscut de Ioan Botezătorul: „Iată mielul Domnului cel ce ridică păcatul lumii; acesta este despre care am zis”. Conform erminiilor, icoanele Botezului îl prezintă pe Iisus dezbrăcat, cu picioarele în apele Iordanului. La dreapta sa Ioan ține mâna dreaptă pe creștetul lui, la stânga ingeri cu năframe în mâini. Deasupra, înconjurat de nori Sfântul Duh în chip de porumbel alb își pogoară razele pe chipul lui.

O icoană deosebită atât prin suportul pe care a fost realizată cât și prin faptul că a fost pictată pe ambele fețe este cea în care sunt prezentate două momente importante din săptămâna patimilor și anume: „Cina cea de Taină” și „Răstignirea”. realizată în tehnică folosită la pictura murală – fresca – icoana, de dimensiuni reduse, prezintă abateri de la erminii precum lipsa celor doi tâlhari răstigniți, a soldaților ce-l împung pe Iisus cu sulița sau îi umezesc buzele cu buretele îmbibat în oțet. De asemenea, dintre

personajele importante în dreapta apar doar Fecioara Maria și Maria Magdalena iar în stânga Ioan Teologul și un soldat.

O întreagă poveste ne este prezentată într-un spațiu restrâns în icoana praznicar cu două scene din ciclul Patimilor (Coborârea de pe cruce și Punerea în mormânt) descrise cu lux de amănunte.

Una dintre cele mai importante reprezentări iconografice este cea a trinității prin care se ilustrează unitatea spirituală a celor trei ipostaze divine: Dumnezeu – Tatăl, Dumnezeu – Fiul și Duhul Sfânt, reprezentând un singur Dumnezeu. Se cunosc trei modalități de exprimare a acestei teme și anume: *Trinitatea* reprezentată de Dumnezeu – Tatăl așezat pe un tron având trei fete, *Cina de la Mamvri* și *Sfânta Treime* în care sunt prezentate la un loc cele trei personaje ce compun divinitatea supremă.

Cina de la Mamvri sau *Filoxenia* (iubirea de străini) este momentul când Dumnezeu s-a arătat lui Avraam în valea Mamvri aproape de Hebron, unde se stabilise după despărțirea de Lot. Avraam, din ușa cortului vede trei călători pe care îi roagă să se oprească pentru a se odihni, o pune pe Sara să facă azima proaspătă, taie un vițel și îi servește pe oaspeți. Cei trei îngeri nu erau alții decât Dumnezeu și doi îngeri care mergeau spre Sodoma pentru a o distruge.

Fecioara Maria aleasă de Dumnezeu pentru a da naștere Fiului său este venerată și considerată ca a doua figură importantă a Noului testament. Prototipul icoanei împărătești a Maicii Domnului este considerată icoana pictată de evanghelistul Luca. Tipurile iconografice ale Fecioarei Maria cu pruncul răspândite în arta bizantină și în țara noastră sunt cele în care Maria cu pruncul Iisus în brațe stă pe tron purtând coroana. În funcție de gestică și expresia chipurilor distingem mai multe tipuri și anume: Maica Domnului HODIGHITRIA sau Îndrumătoarea în care Maria arată spre Iisus, arată credincioșilor calea ce trebuie urmată; Maica Domnului – Îndrumătoarea în care aceasta îl îmbrățișează cu duioșie pe pruncul Iisus. În funcție de expresia figurilor, gravă, tristă, sau (mai rar) vioaie, surzătoare, icoanele sunt numite ELEUSA și respectiv GHILOFILUSA; Maica Domnului cu pruncul în mandola înconjurată de profeți. Maria însă nu apare numai în postura de mamă fericită a pruncului divin ci și în cea de mama îndurerată de moartea copilului său. Fecioara cu pruncul apare și în alte ipostaze precum în Izvorul tămăduirii în care ține mâinile ridicate iar pruncul Iisus binecuvântează cu amândouă mâinile. În pictura de tradiție bizantină această ipostază a Maicii Domnului este numită „Maica Domnului orantă” zisă și „Viahernitissa”. Personajele cu brațele ridicate în lanțuri în catacombe unde simboliza sufletele creștinilor.

Vorbind de sufletele morților, ca simbol, nu putem să nu vorbim aici de icoana ce reprezintă „Adormirea Maicii Domnului”. Sufletul Fecioarei Maria este reprezentat de un prunc înveșmântat în alb, simbol al purității și nevinovăției, ținut în brațe de însuși Iisus Hristos care îl ridică la ceruri.

O analiză a preferințelor pictorialilor iconari pentru anumiți sfinți ne arată că reprezentarea mai mult sau mai puțin frecventă a unora în icoanele românești ține de considerentele religioase și superstițioase ale celor care – și împodobeau interiorul cu ele. Astfel, cei mai frecvent reprezentați erau Sf. Gheorghe, Sf. Nicolae, Sf. Ilie, Sf. Paraschiva, Arhanghelii Mihail și Gavril, Ioan Botezătorul.

Aceștia, alături de Sf. Andrei prea puțin reprezentat în icoanele românești, sunt sfinți esențiali balcanici prin atribuțiile și legendele lor, prin obiceiurile legate de zilele consacrate lor.

În credințele poporului român unii sfinți dețineau puteri magice prin care îi apărau și vindecau de boli, le apărau culturile și animalele. Fiecare dintre acești sfinți aveau atribuții bine definite: Sf. Gheorghe aduce primăvara, ocrotește câmpul și vitele, Sf.

Nicolae este aducător de noroc și apără de boli, Sf. Ilie este stăpânul ploilor și apără casa, vitele și culturile de grindină, etc. Varietatea subiectelor tratate în icoane privoare la reprezentarea sfinților protectori este mare. Alături de această diversitate tematică trebuie să adăugăm și varietatea în cadrul aceleiași teme. O icoană făcută după același model constituie o operă aparte, deosebirile dintre ele făcându-se prin detalii ale desenului, cromatica sau elemente laice ce țin de universul propriu al fiecărui iconar.

Sfântul Gheorghe este înfățișat călare omorând balaurul, uneori apare și fata de împărat pe care acesta o scapă de la pieire împreună cu părinții ei care îi înmânează cheile cetății. Sfântul Nicolae este pietat fie în picioare, singur, fie pe tron sau împreună cu fetele pe care le-a scăpat de la pieire. În ordinea frecvenței reprezentării urmează Ioan Botezătorul în scene precum Botezul lui Iisus Hristos, „Tăierea capului” etc. O icoană deosebită din punct de vedere al tematicii este cea în care în trei planuri distincte ne sunt descrise momentele principale din viața Sf. Ioan Botezătorul, nașterea, viața și menirea sa de premergător și vestitor al venirii lui Iisus și martiriul său.

Condițiile istorice în care s-a aflat Transilvania în ultimile trei secole, condiții diferite de ale celorlalte provincii românești, au contribuit la dezvoltarea unor manifestări artistice specifice, marcate de particularități proprii. Una dintre cele mai distincte modalități de exprimare artistică din această zonă, pictura pe sticlă nu o mai întâlnim în nici o altă parte a țării. Ea aparține prin mesajul pe care-l poartă Bidsericii Ortodoxe, în același timp înscriindu-se în ierarhia valorilor artistice. Nicula este considerat centrul în care au fost lucrate primele icoane pe sticlă, de aici răspândindu-se în țara Bârsei, Țara Oltului, Mărginimea Sibiului. În celelalte zone ale țării s-au lucrat puține icoane pe sticlă precum în Banat sau Bucovina. Fiecare centru de iconari și-a dezvoltat caracteristicile proprii în tematică, desen și cromatică.

Icoanele pe sticlă au devenit de-a lungul timpului, un element nelipsit în interioarele caselor din Transilvania. Puse pe pereți sau în cuiere – blidare acestea dau o notă aparte interiorului armonizându-se perfect cu celelalte elemente de decor – mobilier, textile, ceramica etc. Icoanele pe sticlă se înscriu în domeniul artei naive. Autorii lor nu erau școliiți, ei înșiși se considerau doar simpli meșteșugari. Ei nu știau să deseneze artistic, nu aveau știința proporțiilor și cu toate acestea în lucrările lor ni se releva o anumită concepție decorativ-picturală, expresivitatea fiecăreia dintre ele fiind dată de echilibrul cromatic, diferit pentru fiecare centru în parte. Prin proiecția în prim plan a albului și roșului pentru personaje și a albastrului pentru fundaluri iconarii au aplicat instinctiv știința perspectivei cromatice creând iluzia profunzimii. În icoanele pe sticlă întâlnim și perspectiva ierarhică a semnificației, elementele ce compun icoanele ocupând un loc, mai mic sau mai mare în economia imaginii, conform importanței ierarhice sau semnificației lor simbolice. Icoanele pe sticlă se adresau unei pătri sociale care nu știa să scrie sau să citească dar care înțelegea limbajul clar din pildele și scenele biblice înfățișate. Din punctul de vedere al temelor abordate în pictura pe sticlă putem face o paralelă cu icoanele pe lemn, erminiile stând și aici la baza lucrărilor.

Dintre pictorii anonimi s-au desprins de-a lungul timpului câțiva iconari care au depășit granițele artei naive bisericesti.

Pentru o succintă ilustrare a diversității tematice și stilistice caracteristice pentru fiecare centru am ales câteva dintre icoanele pe sticlă din colecția Muzeului de Artă Populară Dr. Nicolae Minovici, parte integrantă a Muzeului Municipiului București.

Centru de la Nicula este ilustrat de „Maica îndurerată” în care sunt scoase în relief albul trupurilor și roșu veșmintelor, totul pe un albastru ultramarin. Caracteristicile icoanelor din Țara Oltului sunt fundalurile albastre pe care sunt proiectate o mulțime de stele

și flori, mari, roșii cu grătar în mijloc, draperii roșii cu faldurile strânse. Interesantă este viziunea unor pictori din Țara Făgărașului care au folosit verdele drept culoare de fond, culoare ce ajunge să ți se pară normală în întregul imaginii. Pe Valea Sebeșului se cunosc două centre ce au un colorit aparte și mereu aceeași paletă cromatică și anume sunt centrele de la Lancram și Laz. Fondul alb sau alb și parțial bleu-cobalt este completat de roșu și verde acid pentru veșminte și multă foiță de aur. O paletă cromatică și mai simplificată o întâlnim la icoanele de la Laz în care fondul a fost realizat cu foița argintată lipită.

Icoanele „ferecate” în metal prețios (argint sau metal argintat) ciocănit, cizelat sau gravat cu multă artă de meșteri rămași necunoscuți pot fi împărțite în două categorii: o primă categorie este aceea în care lemnul este pictat doar în spațiile în care apar chipurile și mâinile sfinților restul suprafeței fiind îmbrăcată cu o foaie de metal ciocănit cu forme ce completează scena iconografică. Exemplificăm prin icoanele Sf. Gheorghe, Sf. Nicolae și Sf. Paraschiva. O altă categorie o reprezintă icoanele din metal turnat (de obicei bronz), în care fondurile sunt umplute cu motive florale ieșite în relief și scoase în evidență prin umplere cu email albastru. Prin unirea cu balamale a două, trei sau mai multe icoane din metal s-au format dicticele, triplicele, polipticele, etc.

Broderia, mai puțin reprezentată, înregistrează o frumoasă icoană realizată cu acul, cu fir auriu și argintiu, cu aplicații de mărgele și fir metalic. Iisus pe un tron de nori binecuvântează cu ambele mâini încadrat fiind de Arhanghelii Mihail și Gavril.

Obiectele liturgice folosite de preot în timpul slujbelor bisericești, precum cădelnița, potirul, discul, steluța, ripida sau crucile de altar de steag sau de mână, candelă și alte obiecte ce fac parte integrantă din biserica creștin – ortodoxă, ocupă un loc aparte în cadrul colecției muzeului. Indiferent de utilizarea unei cruci fie că se ține pe masa de altar fie că se pune în vârful prapurului bisericesc purtat la diferite procesiuni, solemnități religioase sau se ține de către preot pentru binecuvântarea credincioșilor, ea are pictată sau gravată pe una dintre fețe scena Răstignirii și a Botezului pe cealaltă. Brațele crucii sunt drepte, rotunjite sau trilobate în funcție de epocă în care a fost lucrată. Candelă, simbol al luminii eterne, cădelnița, simbol al rugăciunii către Dumnezeu, clopotul ce cheamă credincioșii la slujba precum și alte obiecte liturgice vor fi descrise în amănunt în cadrul unui catalog exhaustiv.

Această lucrare se dorește a fi un preambul la un catalog complet al obiectelor de artă religioasă existente în patrimoniul Muzeului Municipiului București.

SUMMARY

Icons and Ritual Objects in the Collections of the Museum of the Municipality of Bucharest

The paper presents some icons in the collections of the Museum of the Municipality of Bucharest. The paper starts by sketching a history of icon painting, making references to origins, themes, mentioning the reasons and necessities that brought to its birth, to the stages, in time, that meant a crystallization of the theology of the icon, its classical structure, having in view the technique, the iconography. The paper recalls the fact that icons were painted on wood or glass, were made of mosaics or carved in bone, ivory, even metal. The authoress refers to the colours used in icon painting and to their mystical significance. Everything – in connection with icons in the patrimony of the Museum of the Municipality of Bucharest.

1.	Icoana pe lemn – „Năframa Veronicăi”	Școala grecească, sec. XVIII, nr. inv. 24953
2.	Icoana pe lemn – „Iisus învățător”	Țara Românească, sec. XIX, nr. inv. 26621
3.	Icoana pe lemn – „Iisus învățător”	Transilvania, datat 1771, nr. inv. 24954

4. Icoana pe lemn – „Iisus învățător” Școala rusească, sec. XIX, nr. inv. 145650
5. Icoana pe lemn – „Mica Deisis” Maramureș, sec. XVIII, nr. inv. 11284
6. Icoana pe lemn – „Iisus mare arhiereu” Țara Românească, sec. XVIII, nr. inv. 171573
7. Statueta – „Iisus” Transilvania, sf. sec. XVIII – încep. sec. XIX, nr. inv. 32868
8. Icoana pe lemn – „Botezul lui Iisus” Moldova, sec. XIX, nr. inv. 145646
9. Icoana cu două fețe – „Cina cea de Taină; Răstignirea” Transilvania, sec. XIX, nr. inv. 139849
10. Icoana pe lemn – „Praznicar” Școala rusească, sec. XVIII, nr. inv. 27890
a) Coborârea de pe cruce
b) Punerea în mormânt
11. Icoana pe lemn – „Sfânta Treime” Moldova, datat 1911, nr. inv. 24959
12. Icoana pe lemn – „Praznicar” – Sfânta Treime și cele 12 praznice împărtești Țara Românească, sec. XIX, nr. inv. 11286
13. Icoana pe lemn – „Maica Domnului cu pruncul” – Hodighitria Țara Românească, sec. XIX, nr. inv. 11285
14. Icoana pe lemn – „Maica Domnului cu pruncul” – Hodighitria Țara Românească, 18 nov. 1819, nr. inv. 26616
15. Icoana pe lemn – „Maica Domnului cu pruncul” – Eleusa Țara Românească, sec. XIX, nr. inv. 24947
16. Icoana pe lemn – „Maica Domnului cu pruncul” – Eleusa Țara Românească, sec. XIX, nr. inv. 26609
17. Icoana pe lemn – „Praznicar – Maica Domnului cu pruncul” – oranta și proorocii Țara Românească, sec. XIX, nr. inv. 146877
18. Icoana pe lemn – „Maica Domnului îndurerată” Școala grecească, sec. XIXI, nr. inv. 32839
19. Icoana pe lemn – „Adormirea Maicii Domnului” – Petru Zugravu Țara Românească, sec. XIX, nr. inv. 24949
20. Icoana metal – „Adormirea Maicii Domnului” Școala rusească, sec. XVIII – încep. sec. XIX, nr. inv. 39756
21. Icoana pe lemn – „Sf. Gheorghe” Moldova, 1865, nr. inv. 145104
22. Icoana pe lemn – „Sf. Nicolae” Țara Românească, 4/4 sec. XIX, nr. inv. 27807
23. Icoana pe lemn – „Praznicar” Școala rusească, sec. XIX, nr. inv. 42396
a) nașterea sf. Ioan Botezătorul
b) închinarea capului
24. Icoana pe sticlă – „Maica Domnului cu pruncul” Nicula, sec. XIX, nr. inv. M5411
25. Icoana pe sticlă – „Maica Domnului cu pruncul” Țara Oltului, sec. XIX, nr. inv. M5407
26. Icoana pe sticlă – „Duminica Floriilor” Țara Oltului, sec. XIX, nr. inv. M5411
27. Icoana pe sticlă – „Sf. Haralambie” Țara Bârsei, sec. XIX, nr. inv. M5421
28. Icoana pe sticlă – „Punerea în mormânt a lui Iisus Hristos” Valca Sebeșului, sec. XIX, nr. inv. M5401
29. Icoana pe sticlă – „Sf. Gheorghe” Valca Sebeșului, sec. XIX, nr. inv. M5425
30. Icoana pe sticlă – „Maica Domnului cu pruncul” – Hodighitria Laz, sec. XIX, nr. inv. M5408
31. Icoana pe sticlă – „Sf. Gheorghe și Teodor Tiron” Laz, sec. XIX, nr. inv. M5400
32. Icoană ferecată – „Sf. Gheorghe” Țara Românească, sec. XIX, nr. inv. 26635
33. Icoană ferecată – „Sf. Nicolae” Țara Românească, sec. XIX, nr. inv. 25626
34. Icoană ferecată – „Sf. Paraschiva” Școala rusească, sec. XIX, nr. inv. 146534
35. Icoană metal – „Sf. Ioan Botezătorul” Școala rusească, sec. XIX, nr. inv. 39748

36.	Triptic metal „Mica Deisis”	Școala rusească, sec. XVIII, nr. inv. 39750
37.	Icoana brodată „Iisus Hristos și sfinții Mihail și Gavril”	Țara Românească, 1870, nr. inv. 145533
38.	Cruce de altar	Țara Românească, 1872, nr. inv. 42301
39.	Cruce de mână	Transilvania, sec. XIX, nr. inv. 32818
40.	Cruce de mână	Țara Românească, sec. XVIII, nr. inv. 24118
41.	Cruce de steag	Transilvania, sec. XVIII, nr. inv. 145591
42.	Candela	Țara Românească, sec. XIX, nr. inv. 39778
43.	Cădelniță	Țara Românească, sec. XIX, nr. inv. 11571
44.	Clopot	Țara Românească, sec. XIX, nr. inv. 51555
45.	Mucarniță	Atelier oriental, sec. XIX, nr. inv. 108433
46.	Mucarniță	Țara Românească, sec. XIX, nr. inv. 1086086

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

COCAGNAC, MAURICE

Simbolurile biblice, Lexic teologic, Ed. Humanitas, Buc. 1997

**DANCU, IULIANA-DUMITRU DANCU
DIONISIE DIN FURNA
EFREMOV, AL.,**

Icoane pe sticlă din România, Ed. Meridiane, Buc., 1979
Carte de pictură, Ed. Meridiane, Buc. 1979

**GRECU, VASILE
IRIMIE, CORNEL, FOC., A, MARCELE
IORGA, NICOLAE
METES, ȘTEFAN
MURIȘIANU, ION, B.,**

Contribuții la cunoașterea unor aspecte ale picturii pe lemn din Transilvania, în Comunicări ale I-ei Sesiuni științifice a muzeelor de artă, iunie 1966, Buc.

**NICOLESCU, CORINA
NICOLAESCU, CORINA**

Erminiile, în „Codrul Cosminului”, Cernăuți

Icoane pe sticlă, buc. 1969

Vechea artă religioasă a români, Vălenii de Munte, 1934
Istoria artei religioase, Cluj 1929

**OPRESCU, GEORGE
PAPINI, GIOVANI
POPA, ANASTASIE**

Colecția de artă religioasă veche a Arhiepiscopiei Timișoarei și Caransebeșului, Ed. Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1973

Icoane vechi românești, Ed. Meridiane, Buc. 1971

Icoane moldovenești din sec. XVI–XVII, aparținând Muzeului Național de Artă, în „Studii muzeale”, 1971

Arta țărănească la români, Buc. 1922

Viața lui Iisus, Ed. Ago-temporis, Chișinău, 1991

Triptice Transilvane ortodoxe, Mitropolia Banatului, 1964, XIV, nr. 1–3

**SFÂNTUL DIONISIE AEROPAGITUL
STOIAN, ION M.,
ȘTEFĂNESCU, I. D.,**

Opere complete, Ed. Paideia, Buc. 1996

Dicționar religios, Ed. Garamond, Buc.

Monumente de artă religioasă – Icoane alese în „Glasul Bisericii”, 1959

**ȘTEFĂNESCU, I. D.,
QUENOT, MICHEL**

Arta veche a Maramureșului, Buc. 1968

Icoana fereastră spre absolut